

Adrianna Niegierewicz
Uniwersytet w Białymstoku
adrianna_niegierewicz@wp.pl

Kontrola odwoławcza nieprawomocnego wyroku sądu pierwszej instancji jako gwarancja zasady prawdy materialnej¹

Appeal control of an invalid decision by a court of first instance
as the guarantee of the principle of truth

Abstract: The paper presents the problem of appeal control of an invalid decision by a court of first instance as the guarantee of the principle of truth. The principle of truth is the guiding principle of criminal procedure, which means that the issue of guarantees is of paramount importance. In this paper such guarantees are understood as those institutions which serve the principle in practice. The main issues presented include the rights of the courts in appeal proceedings, possible judicial decisions and evidence proceedings in the appeal process. The paper discusses appeal proceedings based on art. 438 p.3 of the Polish Code of Criminal Procedure (Dz.U.2016.1749). Considerations expressed in the paper result from the examination of cases brought before Łódź Regional Court and Piotrków Trybunalski Regional Court. The author analyses the guarantee of the principle of truth in terms of changes made to the law and detailed examination of related case files.

Keywords: principle of truth, appeal proceedings, results of file research

Słowa kluczowe: zasada prawdy materialnej, postępowanie odwoławcze, wyniki badań aktowych

Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu zostanie poruszona problematyka jednej z gwarancji naczelną zasady procesowej, jaką jest zasada prawdy materialnej, a mianowicie kontrola odwoławcza nieprawomocnego wyroku sądu pierwszej instancji. Celem ar-

---

1 Niniejszy artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny?” (konkurs „OPUS 8”) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki zgodnie z umową nr UMO-2014/15/B/HS5/02689.

tykułu jest odpowiedź na pytanie, czy kontrola odwoławcza w polskim procesie karnym stanowi gwarancję niewadliwą oraz czy efektywnie i optymalnie zabezpiecza dotarcie do prawdy. W tym też celu, oprócz rozważań teoretycznych zostaną przedstawione częściowe wyniki badań aktowych (część druga opracowania – Błąd w ustaleniach faktycznych – wyniki badań aktowych).

Zasada prawdy materialnej jest uważana za kluczową zasadę procesu karnego², a przez niektórych przedstawicieli doktryny uznawana nawet za jedyną „naczelną zasadę procesową”³. Jak podkreśla się w literaturze, wszystkie inne zasady są jej podporządkowane i ich zadaniem jest stworzenie warunków, w których realne będzie poczynienie prawdziwych ustaleń faktycznych, a w konsekwencji wydanie sprawiedliwej decyzji⁴.

Kodeks postępowania karnego⁵ w art. 2 § 2 stanowi, że „podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne”. Ustalenie prawdy to podstawowy i nadrzędny cel każdego procesu karnego, niezależnie od jego stadium. Niejednokrotnie podkreśla się jednak, że wywodzi się (bądź jest częścią składową) z zasady sprawiedliwości⁶.

W literaturze przedmiotu wskazuje się liczne środki, które stanowią gwarancję realizacji zasady prawdy materialnej. W omawianym zakresie będą to: zasada bezpośredniości postępowania dowodowego na rozprawie, nakazująca sądowi maksymalne zbliżenie się do źródeł i środków dowodowych⁷ oraz system środków zaskarżenia w celu naprawy błędnych decyzji bazujących na wadliwych ustaleniach faktycznych⁸. Pomimo wielu gwarancji procesowych, polskie prawo karne procesowe nie zakłada dążenia do prawdy materialnej w sposób bezwarunkowy. Ograniczenia w tej mierze wynikają z realizacji w procesie także innych zasad i wartości, a mianowicie⁹:

- zasady pewności i trwałości prawomocnych orzeczeń sądowych;

---

2 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 216. Odmiennie J. Skorupka, który pierwszeństwo daje zasadzie sprawiedliwości, zob. J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 257-259; inaczej także M. Wąsek-Wiaderek, która za najważniejszą uważa zasadę rzetelnego procesu, zob. M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Kraków 2003, s. 56-63; odmiennie również M. Świerk, który za najważniejszą uważa zasadę trafnej reakcji karnej, zaś zasada prawdy materialnej jest tylko środkiem prowadzącym do zastosowania trafnej reakcji karnej, *Postępowanie dowodowe przed sądem*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, z. 2, s. 134.

3 A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1984, s. 105.

4 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, *op. cit.*, s. 220.

5 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1749).

6 J. Skorupka, *O sprawiedliwości...*, *op. cit.*, s. 257-259; M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 102.

7 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2017, s. 18.

8 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, *op. cit.*, s. 227.

9 *Ibidem*, s. 223-224.

- humanitaryzmu, który przejawia się m.in. w instytucji zakazów dowodowych;
- zakazu *reformationis in peius*;
- praw oskarżonego wynikających z zasady domniemania niewinności, a w szczególności¹⁰: regułę *in dubio pro reo*, prawo do niekaralności fałszywych wyjaśnień oskarżonego, prawo oskarżonego do milczenia i niedostarczania dowodów na swoją niekorzyść, regułę ciężaru dowodu;
- konieczności rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 4 kpk. i art. 6 ust. 1 EKPCz).

1. Funkcja kontrolna postępowania odwoławczego

Zasada prawdy materialnej skierowana jest do wszystkich organów procesowych, chodzi bowiem o to, by każda decyzja procesowa była oparta na prawdziwych ustaleniach faktycznych¹¹. W związku z powyższym wyodrębnić można dwa podstawowe obowiązki ciążyące na organach procesowych, a mianowicie¹²:

- 1) organy procesowe zobowiązane są do podejmowania wszelkich starań, aby ich ustalenia faktyczne były zgodne z prawdą;
- 2) organ procesowy sprawujący kontrolę jurysdykcyjną zobowiązany jest do sprawdzenia, czy organ, który wydał zaskarżone orzeczenie, poczynił prawdziwe ustalenia faktyczne.

W literaturze spotyka się twierdzenie, że orzeczenie sądu pierwszej instancji, w szczególności fakty ustalone przez ten sąd, są hipotezą, która wymaga weryfikacji przez inny, niezależny organ, zaś powinność taka wynika ze względów gwarancyjnych oraz z uwagi na dążenie do osiągnięcia stanu sprawiedliwości w procesie¹³. Konieczne jest więc stworzenie i zapewnienie takiego systemu kontroli, który eliminowałby orzeczenia, które zapadły w oparciu o nieprawdziwe ustalenia faktyczne, jak i te, które były podejmowane w okolicznościach naruszających istotne prawa stron¹⁴. Jest to zasadnicza funkcja postępowania apelacyjnego, nazywana funkcją kontrolną. Wyraża się ona w dwóch aspektach: badaniu prawidłowości zaskarżonego wyroku oraz w podejmowaniu decyzji zmierzających do korektury stwierdzonych

10 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 20-22.

11 E. Kowalewska-Borys, (w:) K. Kremens, J. Skorupka (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy materialnej w polskim procesie karnym. Aksjologiczne znaczenie zasady prawdy materialnej w polskim modelu procesu karnego*, Wrocław 2013, s. 113.

12 A. Niegierewicz, (w:) D. Gil (red.), *Problemy kontroli decyzji procesowych, cykl – Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości VII. Problematyka uprawnień sądu odwoławczego w świetle zasady prawdy materialnej*, Lublin 2017 (w druku).

13 M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 104.

14 P. Piszczek, (w:) P. Kruszyński (red.), *Wykład prawa karnego procesowego. Postępowanie odwoławcze*, Białystok 2004, s. 399.

uchybień¹⁵. Jednym z głównych celów ostatnich nowelizacji kodeksu postępowania karnego¹⁶ było poszerzenie możliwości reformatoryjnego orzekania przez sąd odwoławczy, z zapewnieniem jednak stosownych gwarancji, zwiększających możliwości bezpośredniego zetknięcia się przez sąd *ad quem* z dowodami¹⁷. Stwierdzono bowiem, że model bardziej kasatoryjny jest dysfunkcyjny i powoduje wydłużanie procesu¹⁸, co stoi w sprzeczności z zasadą rzetelnego procesu, jak i poniekąd z zasadą prawdy materialnej.

W literaturze podkreślano, że konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania nie narzuca określonego rodzaju orzeczenia, jakie może wydawać sąd odwoławczy¹⁹. Przyjęcie określonego modelu postępowania odwoławczego leży w gestii ustawodawcy. Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, „reformatoryjne orzekanie na podstawie nowych ustaleń faktycznych należałoby uznać za mieszczące się w standardzie konstytucyjnym, wtedy gdy sąd drugiej instancji ma takie same możliwości poczynienia ustaleń odpowiadających prawdzie, jak sąd pierwszej instancji”²⁰.

Orzekanie reformatoryjne powiązane jest z odpowiednim ukształtowaniem postępowania dowodowego przed sądem drugiej instancji. W celu zwiększenia możliwości bezpośredniego zetknięcia się przez sąd *ad quem* z dowodami przereformowano kilkakrotnie przepis art. 452 kpk. Usunięto część tego przepisu stanowiącą iż „sąd odwoławczy nie może przeprowadzić postępowania dowodowego co do istoty sprawy”, zaś z § 2 ostatecznie - nowelą z dnia 11 marca 2016 r. - uczyniono kolejną podstawę oddalenia wniosku dowodowego. Wynika z tego, że od 15 kwietnia 2016 r. zasadą jest

---

15 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, *op. cit.*, s. 544.

16 Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247), ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396), ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437).

17 D. Świecki, *Apelacja w postępowaniu karnym*, Warszawa 2012, s. 312; T. Grzegorzcyk, *Podstawowe kierunki projektowanych zmian procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2012, z. 11, s. 26, cyt. za A. Sakowicz, (w:) P. Wiliński (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach. Postępowanie dowodowe w postępowaniu apelacyjnym. Zarys problematyki*, Warszawa 2015, s. 452-453.

18 Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r., Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencji, Druk Sejmowy nr 870.

19 D. Świecki, (w:) T. Grzegorzcyk (red.), *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. Urodzin. Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego a możliwość reformatoryjnego orzekania w instancji odwoławczej w świetle wchodzącej w życie 1 lipca 2015 r. nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 2014, s. 216-217.

20 W. Hermeliński, B. Nita, *Orzekanie reformatoryjne na podstawie nowych ustaleń faktycznych w postępowaniu karnym*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 4, s. 68; M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne...*, *op. cit.*, Warszawa 2016, s. 89-90 i podane tam orzecznictwo Sądu Najwyższego.

przeprowadzanie dowodów w instancji odwoławczej, chyba że zachodzi podstawa do oddalenia wniosku dowodowego.

Należy mieć na uwadze, że zakres dążenia do prawdy determinują zarzuty stawiane przez skarżącego (empiryczne kwestie w tym zakresie zostaną poruszone w kolejnej części opracowania). Nie zawsze jednak zakres zaskarżenia określony przez skarżącego decyduje o zakresie dążenia do prawdy²¹. Artykuł 433 § 1 kpk. określa również zakres badania sprawy poza granicami zaskarżenia, dając sądowi duży wachlarz możliwości rozpoznania sprawy w szerszym zakresie²². Co więcej, sąd ten wręcz musi mieć na uwadze przepisy obligujące go do wyjścia poza granice podmiotowe oraz przedmiotowe środka odwoławczego, a więc poza granice zaskarżenia, co niewątpliwie jest wyrazem respektowania zasady prawdy materialnej²³. Będą to bowiem sytuacje wskazane w art. 435 kpk., art. 439 § 1 kpk., art. 440 kpk. oraz art. 455 kpk.

2. Błąd w ustaleniach faktycznych – wyniki badań aktowych

Celowość omówienia podstawy odwoławczej, jaką jest błąd w ustaleniach faktycznych, podyktowana jest tym, że niewątpliwie wiąże się ona z zasadą prawdy materialnej. Jak wskazuje art. 2 § 2 kpk, podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. Nieprawidłowość ustaleń faktycznych wpływa na podstawę zastosowania prawa karnego materialnego, zaś błędna kwalifikacja prawna wpływa w konsekwencji na zastosowanie kar oraz środków karnych w razie skazania lub innych środków reakcji. Błąd w ustaleniach faktycznych, tj. niezgodność w ustaleniach określonego zdarzenia faktycznego (*error facti*) przyjętych za podstawę orzeczenia to błąd, który wynika bądź z niepełności postępowania dowodowego (tzw. błąd „braku”), bądź też z przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów (błąd „dowolności”)²⁴.

Niewątpliwie przepis art. 438 kpk. dotyczący podstaw odwoławczych jest regulacją skierowaną do sądu odwoławczego, w związku z czym skarżący, stawiając zarzut odwoławczy, nie ma obowiązku powoływania art. 438 kpk., przepisy procesowe nie wymagają bowiem od wnoszącego środek odwoławczy podania jego podstawy prawnej²⁵. Wskazuje się, że skoro art. 438 kpk. stanowi dla sądu odwoławczego pod-

21 M. Fingas, Orzekanie..., *op. cit.*, s. 104.

22 M. Fingas, S. Steinborn, (w:) P. Wiliński (red.), Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach. Granice rozpoznania sprawy w instancji odwoławczej w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r. i 20 lutego 2015 r., Warszawa 2015, s. 475-498.

23 A. Niegierewicz, (w:) D. Gil (red.), Problemy..., *op. cit.*

24 T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz, Lex.

25 D. Świecki, Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo. Komentarz do art. 438 kpk., wyd. III, Lex.

stawę uchylenia lub zmiany orzeczenia, to skarżący może wykorzystać ten przepis do sformułowania zarzutów odwoławczych, gdyż tylko w razie zaistnienia jednego z uchybień w nim wskazanych środek odwoławczy zostanie uwzględniony²⁶. Przepis art. 438 kpk., będąc podstawą uchylenia lub zmiany orzeczenia, stanowi tym samym wskazówkę w zakresie formułowania zarzutu dla podmiotu wnoszącego środek odwoławczy.

W ramach grantu badawczego *Model rzetelnego postępowania odwoławczego w polskim procesie karnym*, na terenie apelacji łódzkiej zostały przeprowadzone częściowe badania akt sądowych spraw karnych prawomocnie zakończonych, dotyczących przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko wolności seksualnej, w których Sąd Okręgowy w Łodzi oraz Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim orzekał w pierwszej instancji, a które zostały zaskarżone (łącznie 49 spraw i 76 apelacji).

Odnosząc się do zarzutów odwoławczych podnoszonych przez skarżących, należałoby na wstępie poczynić uwagę, iż zgodnie z treścią art. 427 § 1 kpk. w brzmieniu nadanym od 15 kwietnia 2016 r., wskazanie zarzutów stawianych zaskarżonemu rozstrzygnięciu jest formalnym obowiązkiem profesjonalnych podmiotów wnoszących apelacje. Przed nowelizacją kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r.²⁷, strony oprócz oskarżyciela publicznego były zwolnione z obowiązku formułowania zarzutu odwoławczego. Ustawa lipcowa natomiast zwiększyła w tym zakresie wymogi formalne środka odwoławczego, bowiem każdy skarżący miał obowiązek sformułowania zarzutu w kierowanym środku odwoławczym. O wadze zarzutu będącego najistotniejszym składnikiem środka odwoławczego przesądza to, iż zgodnie z przepisem art. 433 § 1 kpk. sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach podniesionych zarzutów, chyba że wystąpią podstawy do orzekania z urzędu poza jego granicami. Z tego też powodu autorka opracowania zdecydowała się przedstawić wyniki badań aktowych skupione wokół błędów w ustaleniach faktycznych, który stanowi zarzut najbardziej związany z zasadą prawdy materialnej.

Na wstępie tej części opracowania wypada wskazać, że możliwe jest występowanie w środku odwoławczym zarzutów mieszanych. Przeprowadzone badania aktowe wskazują, że zarzut błędnych ustaleń faktycznych bardzo często łączony jest z innymi zarzutami i najczęściej występuje w konfiguracji z obrazą prawa procesowego.

---

26 *Ibidem*.

27 Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247).

Tabela 1. Najczęściej występujące konfiguracje zarzutów

NAJCZĘŚCIEJ WYSTĘPUJĄCE KONFIGURACJE ZARZUTÓW	
obraza prawa materialnego i obraza przepisów postępowania (pkt 1 i 2)	3
obraza prawa materialnego (pkt 1)	5
obraza przepisów postępowania i błędne ustalenia faktyczne (pkt 2 i 3)	26
błędne ustalenia faktyczne (pkt 3)	8
obraza prawa materialnego, przepisów postępowania i błędne ustalenia faktyczne (pkt 1, 2 i 3)	6
rażąca niewspółmierność kary (pkt 4)	5
obraza przepisów postępowania, błędne ustalenia faktyczne i rażąca niewspółmierność kary (pkt 2, 3 i 4)	10
obraza przepisów postępowania (pkt 2)	5
błędne ustalenia faktyczne i rażąca niewspółmierność kary (pkt 3 i 4)	3
obraza przepisów postępowania i rażąca niewspółmierność kary (pkt 2 i 4)	1
obraza prawa materialnego, obraza przepisów postępowania, błędne ustalenia faktyczne oraz rażąca niewspółmierność kary (pkt 1, 2, 3 i 4)	1

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z wyżej przedstawionych danych (na próbie 49 spraw aktowych i 76 apelacji), zarzut błędnych ustaleń faktycznych łączony jest z obrazą prawa procesowego zdecydowanie najczęściej, bowiem w analizowanych apelacjach taka konfiguracja wystąpiła 26 razy, na drugim miejscu pod względem ilościowym (ponad dwukrotnie mniej – 10 przypadków) wystąpiła konfiguracja trzech zarzutów, a mianowicie obraza przepisów postępowania, błędnych ustaleń faktycznych i rażącej niewspółmierności kary (ostatni najczęściej ujmowany jako zarzut ewentualny, w przypadku gdyby sąd drugiej instancji nie uznał wcześniejszych zarzutów i nie podzielił odnoszącej się do nich argumentacji). Samoistny zarzut błędnych ustaleń faktycznych wystąpił jedynie w 8 przypadkach. Nieco rzadziej odwołujący się wskazywali samoistny zarzut obraza prawa materialnego razem z obrazą przepisów postępowania i błędnych ustaleń faktycznych (6 przypadków).

W tym miejscu wskazać wypada, iż ukazana statystyka dotyczy apelacji od wyroków sądów okręgowych i różni się od danych zgromadzonych w tożsamym zakresie, a dotyczących apelacji od wyroków sądów rejonowych. Dla porównania warto wskazać na badania aktowe przeprowadzone w Sądzie Rejonowym w Piotrkowie Trybunalskim²⁸, które wskazały, że najczęstszymi zarzutami stawianymi przez skar-

28 Badania I. Urbaniak-Mastalerz dokonane w latach 2013-2014, opublikowane częściowo, (w:) I. Urbaniak-Mastalerz, A. Lach (red.), Środki zaskarżenia po nowelizacji kodeksu postępowania

zących były zarzuty błędnych ustaleń faktycznych (33%), często był to jedyny zarzut (63% badanych apelacji od wyroków sądu rejonowego zawierało tylko jeden zarzut odwoławczy), przy czym apelacje te cechowały się wysoką skutecznością (na 127 zbada-nych akt sądowych, w 56 przypadkach apelacje spowodowały zmianę wyroku i w 7 sprawach uchylenie orzeczenia).

Niejednokrotnie zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, będąc zarzutem wtór-ny, jak wynika z przeprowadzonych w ramach grantu badawczego badań, służy do wykazania istotności innego zarzutu – obrazu przepisów postępowania. Zarzut z przepisu art. 438 pkt 2 kpk. wymaga wskazania, że zarzucane uchybienie mogło mieć wpływ na treść orzeczenia oraz wskazania, dlaczego sąd odwoławczy powinien uznać, że naruszenie tego przepisu mogło mieć wpływ na treść wyroku. Jak wska-zuje się w literaturze, uchybienia wtórne powinny zostać wykorzystane przez skar-żącego jako podstawa do wykazania, że zarzucane uchybienie pierwotne mogło mieć wpływ na treść orzeczenia z uwagi na jego następstwa w sferze związanej z prawidł-owością wydanego orzeczenia²⁹. Jak podaje D. Świecki – w praktyce można też spotkać formułowanie dwóch łączących się ze sobą zarzutów, tj. obrazu przepisów postę-powania oraz błędu w ustaleniach faktycznych, *de facto* jednak te dwa zarzuty do-tyczą tego samego uchybienia w postaci błędnych ustaleń faktycznych i odnoszą to uchybienie zarówno do przyczyny (obrazu prawa procesowego), jak i do skutku (błędne ustalenie)³⁰.

Analiza zarzutów postawionych w badanych apelacjach skłania do wniosku, iż skarżący konstruując zarzuty tak oto ujmują zarzut błędu w ustaleniach faktycznych:

- zarzut samoistny,
- zarzut ewentualny, w przypadku gdyby sąd drugiej instancji nie uznał wcze-śniejszych zarzutów i nie podzielił odnoszącej się do nich argumentacji,
- zarzut wtórny stawiany w ramach zarzutu pierwotnego, polegający na wska-zaniu, że uchybienie to mogło mieć wpływ na treść wyroku w zakresie prawil-dowości ustaleń faktycznych.

Podjmując tematykę kontroli wyroku sądu pierwszej instancji w aspekcie prawdy materialnej, należałoby przede wszystkim wskazać na skuteczność wnoszo-nych apelacji. Z uwagi jednak na niewielką skuteczność wnoszonych apelacji, staty-styka w tym zakresie oparta jest na nieznaczących liczbach, bowiem na 76 apelacji przynajmniej częściowe uwzględnienie apelacji nastąpiło tylko w 10 przypadkach (8 – częściowe uwzględnienie oraz 2 – uwzględnienie w całości).

---

karnego. Podstawy apelacji w znowelizowanym kpk. (uwagi na tle wyników badań aktowych), To-ruń 2015, s. 97-109.

29 D. Świecki, *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych*, Warszawa 2016, s. 438.

30 D. Świecki, *Apelacja...*, *op. cit.*, s. 156.

Tabela 2. Efekt wniesionych apelacji

EFEKT WNIESIONEJ APELACJI		
UWZGLĘDNIENIE	NIEUWZGLĘDNIENIE	CZĘŚCIOWE UWZGLĘDNIENIE
2	66	8

Źródło: opracowanie własne.

W badanych sprawach wniesionych zostało 76 apelacji. Znacznie częściej apelację wnosili obrońcy (66 apelacji), oskarżyciel wniósł bowiem jedynie 9 apelacji. Jedna apelacja została wniesiona przez pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego. W badanych sprawach również oskarżeni wnieśli swoje apelacje (2), które zostały dołączone do apelacji ich obrońców. W związku z tymi danymi nie dziwi fakt, iż to apelacje obrońców cechowały się większą skutecznością (8 przypadków).

Tabela 3. Skuteczność zarzutów odwoławczych

SKUTECZNOŚĆ ZARZUTU	
art. 438 pkt 1) kpk. obraza przepisów prawa materialnego	2
art. 438 pkt 2) kpk. obraza przepisów postępowania, jeżeli mogła ona mieć wpływ na treść orzeczenia	9
art. 438 pkt 3) kpk. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, jeżeli mógł on mieć wpływ na treść tego orzeczenia	5
art. 438 pkt 4) kpk. rażąca niewspółmierność kary, środka karnego, nawiązki lub niesłusznego zastosowania albo niezastosowania środka zabezpieczającego, przypadku lub innego środka	1

Źródło: opracowanie własne.

Najbardziej skutecznym okazał się zarzut obrazu przepisów postępowania mających wpływ na treść orzeczenia (9 przypadków). Stosunkowo często, jako uzasadniony okazywał się zarzut błędnych ustaleń faktycznych (5 przypadków). Na tym etapie można wysunąć wniosek, iż zarzuty z art. 438 pkt 2 i 3 kpk. występują najczęściej i są najbardziej skuteczne. Niewątpliwie niejednokrotnie występują w konfiguracjach: samoistnie, ustalenia faktyczne jako zarzut wtórny, jako zarzuty alternatywne.

3. Wnioski

Przechodząc do wniosków, należy wskazać na słuszny zabieg ustawodawcy modyfikacji postępowania odwoławczego w kierunku większej apelacyjności. Z dysfunkcjonalnego kasatoryjnego postępowania odwoławczego ustawodawca usunął

wadliwe elementy i utworzył model rewizyjno-apelacyjny. Sąd może badać sprawę merytorycznie, przeprowadzać postępowanie dowodowe co do istoty sprawy, dopuszczać dowody z urzędu i wydawać orzeczenie reformatoryjne. W dobie wielu zmian kodeksu postępowania karnego kwestie podniesione w niniejszym opracowaniu nie ulegały większym modyfikacjom, oprócz kwestii dotyczącej formułowania zarzutów. Mimo wszystko z badań wynika, że apelacje wnoszone przez podmioty profesjonalne mają niską skuteczność, a formułowanie zarzutów odwoławczych sprawia trudność, co może w dużym stopniu wpływać na efektywność tego środka odwoławczego.

Nie ulega wątpliwości, że obrany przez prawodawcę kierunek jest słuszny, bowiem o ile wcześniej, przed nowelą lipcową, postępowanie odwoławcze w swym kształcie, nie stanowiło efektywnej gwarancji i odznaczało się pewnymi wadami, powodując strukturalne problemy wymiaru sprawiedliwości, to gwarancja ta ukształtowana w obecnym stanie prawnym wydaje się być niewadliwą i efektywną, w wystarczającym stopniu realizującą postulaty wynikające z zasady prawdy materialnej.

BIBLIOGRAFIA

- Cieślak M., Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Warszawa 1955.
- Fingas M., Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym, Warszawa 2016.
- Gaberle A., Waltoś S. (red.), Środki zaskarżenia w procesie karnym – Księga pamiątkowa ku czci Prof. Zbigniewa Dody, Kraków 2000.
- Gil D. (red.), Problemy kontroli decyzji procesowych, cykl – Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości VII, Lublin 2017.
- Grzegorzczak T. (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz, Lex.
- Grzegorzczak T. (red.), Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. Urodzin, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T., Podstawowe kierunki projektowanych zmian procedury karnej, „Państwo i Prawo” 2012, z. 11.
- Hermeliński W., Nita B., Orzekanie reformatoryjne na podstawie nowych ustaleń faktycznych w postępowaniu karnym, „Państwo i Prawo” 2009, z. 4.
- Izydorczyk I., Granice orzekania sądu odwoławczego w polskiej procedurze karnej, Łódź 2010.
- Kremens K., Skorupka J. (red.), Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy materialnej w polskim procesie karnym, Wrocław 2013.
- Kruszyński P. (red.), Wykład prawa karnego procesowego, Postępowanie odwoławcze, Białystok 2004.
- Kulesza C., Starzyński P., Postępowanie karne, Warszawa 2017.
- Lach A. (red.), Środki zaskarżenia po nowelizacji kodeksu postępowania karnego, Toruń 2015.

- Murzynowski M., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1984.
- Skorupka J., *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Świecki D., *Apelacja w postępowaniu karnym*, Warszawa 2012.
- Świecki D., *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo. Komentarz do art. 438 kpk., wyd. III, Lex.*
- Świecki D., *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych*, Warszawa 2016.
- Świerk M., *Postępowanie dowodowe przed sądem*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, z. 2.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016.
- Wąsek-Wiaderek M., *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawno-porównawczej*, Kraków 2003.
- Wiliński P. (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015.

